

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' ויקהל תשע"ט | גליון מס' 125

כתובה: הרב מרדכי גור | עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

אכילת דגים עם בשר או חלב

אכילת דגים עם בשר | מדוע הרמב"ם לא כתב הלכה זו? | שימוש חוזר במזלג לדגים ולבשר | דגים ובשר שנאפו בתא תנור אחד | אחד | אכילת דגים עם חלב | אזהרת הרופאים מפני הסכנה | האם אסור אפילו בדיעבד?

דגים ובשר שנאפו בתא תנור אחד

כפי שנתבאר, לכתחילה אין לאפות ולצלוח דגים עם בשר בתנור בו זמנית בתא אחד, אפילו בשתי תבניות נפרדות זה על גבי זה, לפי שהאדים מעבירים טעם מהבשר לדגים ומהדגים לבשר. ומכל מקום בדיעבד, אם עברו וצלו בשר ודגים בתנור אחד, ולא נגעו הדגים בבשר זה בזה, אלא רק העבירו טעם, הוא בגדר "ריחא", ובגמרא (עבודה זרה סו ע"א) נחלקו לענין איסור והיתר שנצלו זה ליד זה, האם "ריחא - מילתא היא, או "ריחא - לאו מילתא היא", דהיינו האם ריח נחשב כדבר ממשי ולכן אם נתערב ריח של איסור, המאכל נאסר, ופסקו הפוסקים שלכתחילה "ריחא - מילתא היא", וכמבואר בשולחן ערוך (יו"ד סי' קח ס"א) שאין צולין בשר כשרה עם בשר נבילה, או של בהמה טמאה, בתנור אחד, ואף על פי שאין נוגעין זה בזה, אך בדיעבד כשלא נגעו זה בזה, יש להקל שאינו נחשב. אך אם נגעו הדגים והבשר זה בזה, בודאי יש להחמיר בדבר, כי חמירא סכנתא מאיסורא.

אכילת דגים עם חלב

מרן הבית יוסף (יו"ד סימן פז) כתב שגם אין לאכול דגים בחלב מפני הסכנה, ומציין למה שביאר באורח חיים (סימן קעג) לענין איסור אכילת דגים עם בשר. ולדבריו, כשם שאסרו לאכול דגים עם בשר, כך אסור לאכול דגים עם חלב. וכן כתב הלבוש שאסור לאכול דגים עם גבינה.

להקת האחרונים המקילים

אולם הרמ"א בדרכי משה (יו"ד סי' פז סק"ד) כתב על זה שלא ראה מימיו מי שנזהרים בזה, וגם באורח חיים (סי' קעג) לא כתב האיסור לאכול דגים עם חלב, אלא שלא לאכול דגים בבשר משום סכנה, וכמבואר בגמרא (פסחים ה"ל), אך בחלב מותר. ולכן חלק על מרן הבית יוסף וכתב שנתערב לו למרן הב"ב בשר בחלב, שבמקום לכתוב שלא לאכול דגים עם בשר, כתב שלא לאכול דגים עם חלב, ולדעתו זה אינו נכון.

שאלה: האם מותר לאכול דגים עם חלב או גבינה, כגון מה שנוהגים כיום להגיש לכיבוד, קרקרים שונים עם גבינה ועליהם חתיכות דגים?

אכילת דגים עם בשר

תשובה: בגמרא (פסחים עו ע"ב) הובא אודות דג 'ביניתא' (סוג דג), שנצלה ביחד עם בשר, ואסור רבא מהעיר פרזיקיא לאכלו ביחד עם כותח [-טיבול המכיל מי חלב, כמבואר בגמרא (שם מב ע"א)], ומר בר רב אשי אסר באכילה לגמרי, מפני שעלול לגרום לריח הפה, וכן עלול לגרום לצרעת, (וכבר אמרו חז"ל (נדרים סד ע"ב, בר"ר עא ט) שמצורע חשוב כמת). וכך נפסקה ההלכה בטור ובשולחן ערוך (או"ח סי' קעג ס"ב, יו"ד סי' קטז ס"ב) שיש להזהר שלא לאכול דגים ובשר ביחד, מפני שקשה לצרעת.

מדוע הרמב"ם לא כתב הלכה זו?

הרמב"ם לא הביא הלכה זו שאסור לאכול דגים עם בשר, ובש"ת חתם סופר (יו"ד סי' קא) כתב לבאר מכיון שבזמן הזה נשתנו הטבעים (עין תוס' יומא עז ע"ב, ומג"א סי' קעג סק"ו), או שלא אסרו בגמרא אלא בדג מסויים הנקרא 'ביניתא', ואם כי אנו יודעים כיום מהו סוג דג זה שהיה בזמנם, אבל עכ"פ לא נאמר איסור זה בכל סוגי הדגים. אולם השולחן ערוך וכל הפוסקים פסקו כך להלכה, ולכן בין לאשכנזים ובין לספרדים אסור לאכול דגים עם בשר.

שימוש חוזר במזלג לדגים ולבשר

ויש להזהיר שבסעודות שבמהלכן מגישים דגים וגם בשר, וכגון בסעודות השבת - כפי שיש מקפידים לאכול דגים בכל סעודות השבת, כמובא במג"א (סי' רמב סק"א ובמ"ב סק"ב בשם תיקוני שבת) - וכיו"ב, שכאשר מסיימים לאכול את הדגים יש להחליף את המזלג, ולא לאכול את הבשר שמביאים אחר כך באותו מזלג שאכלו בו את הדגים, כי נשאר שם מעט משיירי הדגים, ועל כן יש להיזהר בזה, וכמבואר בשולחן ערוך (או"ח שם) שבין בשר לדגים חובה ליטול מים אמצעים, וחמירא סכנתא מאיסורא.

גם הפרישה (יו"ד שם סק"ה) כתב שמותר לאכול דגים עם חלב, והביא לכך ראיה מהמבואר בגמרא (חולין קיא ע"ב) לענין דגים שעלו בקערה, דהיינו דגים שטיגנו אותם בכלי בשרי, שמותר לאוכלם בכותח, כיון שהדגים לא קיבלו טעם ישירות מהבשר, אלא מ"הבן של הבשר", שהבשר נתן טעם בקדירה והקדירה נתנה טעם בדגים, שהוא 'נ"ט בר נ"ט' דהתירא, ונחלקו בזה רב ושמואל, ולהלכה נפסק שזה מותר. הרי שכל הנידון בגמרא מצד שהדגים נתבשלו בקדירה בשרית ואולי נבלע בדגים טעם בשר, אבל על עצם אכילת דגים בחלב לא דנו כלל, ומכאן הוכיח הפרישה שאין איסור לאכול דגים עם חלב. אך באמת אין זו ראיה כל כך, ואפשר לומר שלא דנה הגמרא שם אלא לענין תערובת בשר בחלב, אבל אין הכי נמי מצד סכנה יש לומר שעדיין אסור משום סכנה.

גם הש"ך (יו"ד סי' פז סק"ה) פסק להלכה שמותר לאכול דגים עם חלב, והוכיח כן מדברי הגמרא (פסחים הנ"ל) לענין דג 'ביניתא' שנצלה ביחד עם בשר שאסור לאכלם בכותח, ומשמע שסתם דגים מותר לאוכלם בכותח. וכן כתב הפרי חדש (שם סוף סק"ו), וכן כתב הט"ז (סק"ג), והוסיף שיש טעות סופר בדברי הבית יוסף, וצריך לומר שאין לאכול דגים עם בשר, אבל לא דגים עם חלב. גם בשו"ת באר שבע (סימן לה) תמה על דברי הבית יוסף שהחמיר בזה, ודעתו להתיר. וכן כתב המגן אברהם (או"ח ריש סימן קעג). ונמצא לפנינו להקת אחרונים שמתירים.

אזהרת הרופאים מפני הסכנה

אולם בשו"ת חינוך בית יהודה (סימן סא) כתב שמצא כתוב בשם מוהר"ם מקראקא, על מה שכתב מרן הבית יוסף שאסור לאכול דגים בחלב, וכתבו האחרונים שהוא טעות סופר וצריך לומר דגים בבשר, אבל בחלב מותר, וכתב שלא כן הוא, אלא שיש לקיים הגירסא שלפנינו, שאסור לבשל דגים בחלב משום סכנה, והביא שחקר אצל חכמי הרופאים ואמרו שדוקא דגים המטוגנים עם חמאה מותר לאכול, משא"כ דגים המבושלים בחלב יש בהם סכנת חולי, כי טבע הדגים שמקררים מאד, וכן החלב רע ומזיק לגוף, כידוע לרופאים, וחמירא סכנתא מאיסורא.

גם רבינו בחיי (פרשת משפטים) על הפסוק 'לא תבשל גדי בחלב אמו' כתב שדעת הרופאים שתערובת דגים בגבינה שנתבשלו ביחד קשה לחולי הצרעת. וכן כתב הגאון היעב"ץ בספרו מור וקציעה (או"ח סי' קעג). וכן בספר בית לחם יהודה (יו"ד סי' פז סק"ד) כתב שרופאים מומחים אמרו שיש סכנה באכילת דגים עם חלב. וכן החכם הרופא רבי יעקב צהלון בספר אוצר החיים (הובא במילואים שבגליון יורה דעה דפוס וילנא סימן פז) כתב שאין לאכול דגים לא עם חלב ולא עם בשר, מפני שמוליד חולאים קשים. וכן הביא מרן החב"ב, הגאון רבי חיים ב"ר ישראל בנבנישתי, בספרו כנסת

הגדולה (יו"ד סי' פז, הגהות בית יוסף אות יט) בשם ספר שארית יהודה, ששמע מפי הרופאים שגם באכילת דגים בחלב יש סכנת צרעת.

אמנם הגאון רבי יצחק למפרונטי - שגם היה רופא גדול - בספרו פחד יצחק (מערכת ב', דף סט ע"ב) כתב: כל ימי גדלתי בין החכמים וזקני הרפואה, ולא מצאתי סעד למה שכתב הרב שארית יהודה בשם הרופאים שיש סכנה באכילת דגים בחלב, ואף שיש באמת סכנת חולי גדול וכבד מאד עד מוות למי ששותה חלב ממש ואחר כך אוכל דגים, או אוכל דגים תחלה ואחר כך שותה חלב, אבל האוכל דגים בחמאה או בגבינה, לא מצאתי בזה שום סכנה. ומכל מקום כיון שהדבר יצא מפי המלך, הוא מרן רבינו הבית יוסף, מנעתי מתוך ביתי אכילת דגים עם גבינה או עם חמאה.

בשו"ת בית דוד (יו"ד סי' לג) כתב לחזק דברי מרן הבית יוסף שהחמיר באכילת דגים בחלב, וכתב שנראה לו שטעמו של מרן הבית יוסף הוא משום שכשם שבבשר ודגים יש סכנת צרעת, שהבשר מן הבהמה שנבראת ביבשה, והדגים שנבראו בים, ועל כן תערובתם מביאה לידי סכנה, כך החלב שיוצא מגוף הבהמה הרי הוא כבשר הבהמה עצמה, ותערובת החלב עם הדגים מביאה גם כן לידי סכנת צרעת.

הלכה למעשה

ולכן אף כי מרן החיד"א, כאמור, כתב להקל כדברי הט"ז שטעות סופר נפל בדברי הבית יוסף, וצריך לומר שאסור לאכול דגים בבשר, אך לא דגים בחלב. ומכל מקום כיון שיש לנו פוסקים שאסרו לאכול גם דגים בחלב, ושיש בזה סכנה, לכן הספרדים מקפידים מאד לכתחילה שלא לאכול דגים עם חלב, וצריך לחוש לדברי הפוסקים שהחמירו בזה, ורק בדיעבד אם נתערב דגים בחלב וכיו"ב, בזה ניתן להקל.

האם אסור אפילו בדיעבד?

בשו"ת אדני פז (סי' מג) כתב גם כן שאסור לאכול דגים עם חלב, אלא שהוסיף שאפילו בדיעבד יש לאסור דגים שנתבשלו בחלב משום דחמירא סכנתא מאיסורא. אך באמת מה שכתב להחמיר אפילו בדיעבד, נראה שלמעשה יש להקל בדבר בדיעבד, שנפלו בתערובת, שהרי הרמ"א והט"ז והש"ך והפרי חדש והמג"א כולם כתבו להתיר אף לכתחילה לאכול דגים עם חלב, והוכיחו כן מדברי הגמרא. גם מרן החיד"א במחזיק ברכה (יו"ד סימן פז) סובר גם כן להקל. וכן הגאון רבי עבדאללה סומך זצ"ל - רבו של רבינו יוסף חיים, בעל ה'בן איש חי' - בספרו בשו"ת זבחי צדק (ח"ג סי' קמג) כתב גם כן להקל. ועל כן באמת עלינו להחמיר לכתחילה לחוש לדברי אותם הפוסקים שהחמירו, אבל בדיעבד נראה שאם נתערבו דגים בחלב, יש להקל.

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

להנצחות (להצלחות, לרפואות ולעילוי נשמות) ולקבלת הגליון במייל: yk3121405@gmail.com או בפל': 05271-45685

ניתן לתרום גם בעמדות 'קהילות': 073-2757000 (מספרינו: 4497) | קבלה מוכרת לצרכי כוס, לפי סעיף 46